

KONKURENCIJA LIETUVOS CENTRALIZUOTO ŠILUMOS TIEKIMO SEKTORIUJE

dr. Valdas Lukoševičius

LEKA

Prezidentas

LIETUVOS ENERGETIKOS TIKSLAI

- ⊙ Lietuvos energetikos politika centralizuoto šilumos tiekimo (CŠT) sektoriuje, įforminta nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose, iškelė tikslą – **iki 2020 metų 50 proc. centralizuotos šilumos gaminti iš atsinaujinančių energijos išteklių (AEI).**
- ⊙ Kad įgyvendinti šį tikslą Lietuvos CŠT sistemose ***biokuro naudojimą reikia padidinti nuo 180 000 tonų naftos ekvivalento per metus (2010 m.) iki 540 000 (2020 m.)***.
- ⊙ CŠT sistemose **būtina papildomai įrengti apie *1100 MW* biokurą naudojančių šilumą gaminančių katilų**, kurių orientacinė investicinė vertė apie 1,1 milijardo litų.
- ⊙ **Tai patrauklu investuotojams, tačiau šio tikslo reikia siekti mažiausiomis sąnaudomis ir sukuriant didžiausią viešąją ir pridėtinę vertę**

KAS LEMIA CŠT ĮMONIŲ MOTYVACIJĄ ĮRENGTI BOKURO ĮRANGĄ?

- **Mažosios CŠT** įmonės diegė biokurą:
 - „bėgdamos“ nuo sieringo mazuto (kurios neturėjo dujų)
 - siekė atsvaros aukštomis dujų ir jų transportavimo kainoms
 - stengėsi pritraukti dotacijas, kurios mažoms įmonėms buvo reikšmingos
- **Didelės CŠT** įmonės (išskyrus Vilnių) nepastatė **nė vieno** didelio biokuro katilo dėl šių priežasčių:
 - ligšiolinės dotacijos didelėms įmonėms nereikšmingos
 - „biokogeneracinės“ elektros tarifai rizikingi
 - menkas reguliuojamų CŠT įmonių kreditingumas
 - investicijų grąža be dotacijų didina šilumos kainą trumpuoju laikotarpiu arba riboja katilų skaičių
 - politinių-ekonominių interesų konfliktai (Vilnius, Kaunas...)

KAS STABDO BIOKURO KATILŲ STATYBOS TEMPUS LIETUVOS CŠT SEKTORIUJE

- ⊙ *Nėra efektyvių mechanizmų bioenergetikos politikai įgyvendinti.* Vyriausybės įpareigojimai didinti AEI dalį CŠT sektoriuje yra “rekomendacinio” pobūdžio
- ⊙ Valdžios institucijų veiksmai kelia sumaištį ir neskatina investicijų į AEI plėtrą:
 - parama ribota, neracionali ir neprognozuojama
 - didžiosiose savivaldybėse verda „interesų“ karai
 - gamtinių dujų (terminalo) protegavimas...

Vietoje to, kad reguliuojamas CŠT sektorius būtų motyvuojamas skubiau plėsti biokuro naudojimą dėmesys nukreipiamas į antraeilius neracionalius sprendimus

ŠILUMOS GAMYBOS RINKOS DALYVIAI IR MOTYVACIJA

✓ *Centralizuoto šilumos tiekimo (CŠT) įmonės:*

įpareigojimas – tik savivaldybės arba akcininkų
interesas - mažinti šilumos kainą ir gauti pelną
galimybė – dotacijos, paskolų galimybė ir grąža

✓ *Nepriklausomi šilumos gamintojai (NŠG):*

turintys veikiančius įrenginius ir pigią šilumą
statantys įrangą **kitiems** tikslams ir turėsiantys
atliekinę šilumą (*kogeneracinės elektrinės, atliekų stotys*)
statantys naują **perteklinę** įrangą, kad pakeisti
šilumos tiekėją (*pasinaudojimas reguliavimo klaidomis*)

KAIP KONKURENCIJA VYKSTA KITŲ ŠALIŲ ŠILUMOS ŪKYJE?

- ⊙ Senųjų ES valstybių šilumos ūkyje konkurencija vyksta abipusės naudos principu, CŠT ir NŠG santykiai nustatomi sutartiniais principais
- ⊙ Konkurencija formavosi natūraliai, augant šilumos vartotojų poreikiams ir atsirandant būtinybei statyti naujus šilumos generavimo įrenginius arba susijusius įrenginius (CHP, atliekų utilizavimą...)
- ⊙ *Vargu ar rastume pavyzdį, kad būtų specialiai statomos kelios šildymo katilinės, dirbančios ribotoje izoliuotoje CŠT sistemoje, siekiant („pasipinigauti“) įsitikinti, kuri iš jų efektyvesnė...*

LINDA WÅRELL, ECONOMICS UNIT, LULEÅ UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

THOMAS SUNDQVIST, SWEDISH COMPETITION AUTHORITY:

- ⊙ **CŠT sistemas yra specifinės ir neišvengiami šilumos tiekimo prioritetai.** (A district heating network is constructed and adapted to specific conditions and in many municipalities there are also other production units that may be prioritized, such as waste incineration plants etc.)
- ⊙ **Jeigu nevertinama bendras CŠT sistemas efektyvumas 3 šalis didina šilumos tiekimo kaštus.** (TPA model which does not take into account the total district heating system, increase total system costs)
- ⊙ **Derybinis 3 šalies priėjimas ir vieningo pirkėjo principas yra efektyviausia konkurencijos forma CŠT sektoriuje.** (A negotiated TPA and a single-buyer model could likely provide a more efficient market, but also in these market solutions there are problems to achieve system optimization)

REGULIUOJAMA KONKURENCIJA LIETUVOS ČŠT SEKTORIUJE IR JOS KAINODARA

- Kai naujai atėjęs į rinką **NŠG gamina šilumą iš AEI**, šilumos tiekėjo palyginamosios šilumos gamybos sąnaudos, taikytinos NŠG iš AEI pagamintos ir superkamos šilumos daliai, apskaičiuojamos kaip atitinkamo mėnesio šilumos tiekėjo **šilumos gamybos savo šaltinyje kaina** (šilumos gamybos ***pastoviosios ir kintamosios kainos dedamųjų suma***). Ši kaina taikoma **5 metus**, po to NŠG už šilumą, pagamintą iš AEI, taikoma tik **kintamoji gamybos kainos dedamoji**.
- Kai naujai atėjęs į rinką **NŠG gamina šilumą ne iš AEI**, šilumos tiekėjo palyginamosios šilumos gamybos sąnaudos apskaičiuojamos kaip atitinkamo mėnesio šilumos tiekėjo šilumos gamybos savo šaltinyje **kainos kintamoji dedamoji**.

PALYGINAMOSIOS ŠILUMOS GAMYBOS SĄNAUDOS?

- Palyginamosios sąnaudos turėtų būti vertinamos ne viso šilumos tiekėjo, *bet hidrauliškai vientisos sistemos*, kurioje veikia nepriklausomas šilumos gamintojas. (CŠT sistema „žalia“, o miestas – „dujinis“).
- *Palyginamosios šilumos tiekėjo šilumos patiekimo į tinklus gamybos sąnaudos.* Kuo mažiau šilumos tiekėjas gamina – tuo labiau kyla šilumos gamybos kaina jo šaltiniuose – tuo „maloniau“ NŠG
- *5 metus nuo NŠG atėjimo į rinką datos, apskaičiuojama kaip atitinkamo mėnesio šilumos tiekėjo šilumos gaminamos savo šaltiniuose ir perkamos šilumos svertinio vidurkio kaina*

PALYGINAMOSIOS ŠILUMOS GAMYBOS SAŃAUDOS?

- Turėtų būti kompensuojamos papildomos saŃaudos, kurias patiria reguliuojamas šilumos tiekėjas, dėl to kad superka šilumą iš NŠG, nes kito pajamų šaltinių joms kompensuoti nėra

Padidėjantys CŠT įmonės kaštai:

didesnės termofikacinio vandens cirkuliavimo saŃaudos

perėjimas į brangesnių dujų grupę dėl mažesnio jų naudojimo

sankcijos už neišnaudotus (pereikvotus) gamtinių dujų kiekius), rezervavimas ir t.t.

- *Pagrįstos, tačiau neapmokėtos reguliuojamos veiklos saŃaudos, susidaranti dėl to, kad šiluma perkama iš NŠG, kompensuojamos atitinkamai nustatant palyginamąsias šilumos gamybos saŃaudas*

CŠT IR NŠG KONKURENCIJA (A)

Šilumos gamybos kaštai, kai **NŠG pilnai pakeičia CŠT vienerių metu laikotarpiui**

<i>Šilumos gamybos kaštai</i>	<i>CŠT įmonė</i>	<i>NŠG</i>
<u>1. Kintamos sąnaudos</u> (Kuras, vanduo, elektra)	X-Vandens papildymui?	100-X %
<u>2. Pastovios sąnaudos:</u>		
2.1 <i>Amortizacija</i>	100 %	0
2.2 <i>Darbo užmokestis, Sodra</i>	X %	100-X %
2.3 <i>Remontai ir medžiagos, žaliavos ir kitos sąnaudos</i>	0%	100 %
2.4 <i>Rezervinio kuro saugojimas</i>	X %	100 % - X %
2.5 <i>Rezervinės galios palaikymas</i>	X %	100 % -X %
2.6 <i>Įrenginių užkonservavimas</i>	+100 %	0 %
2.7 <i>Palūkanos ir paskolos</i> (kapitalo įsigijimo sąnaudos)	100 %	0 %
2.8 <i>Nekilnojamo turto, žemės nuomos ir turto nuomos mokestis</i>	100 %	0 %

IŠ KO BUS APMOKAMOS CŠT ĮMONĖS SĄNAUDOS, JEIGU KINTAMA ir PASTOVI DEDAMOJI ATIDUODAMOS NŠG ?

CŠT IR NŠG KONKURENCIJA (B)

Šilumos gamybos kaštai, kai **NŠG pilnai pakeičia CŠT nešildymo sezono metu**

<i>Šilumos gamybos kaštai</i>	<i>CŠT įmonė</i>	<i>NŠG</i>
<u>1. Kintamos sąnaudos</u> (Kuras, vanduo, elektra)	X-Vandens papildymui?	100-X %
<u>2. Pastovios sąnaudos:</u>		
2.1 <i>Amortizacija</i>	100 %	0 %
2.2 <i>Darbo užmokestis, Sodra</i>	X % ?	100-X %
2.3 <i>Remontai ir medžiagos, žaliavos ir kitos sąnaudos</i>	X %	100-X %
2.4 <i>Rezervinio kuro saugojimas</i>	X %	100 - X %
2.5 <i>Rezervinės galios palaikymas</i>	X %	100 -X %
2.6 <i>Įrenginių užkonservavimas</i>	X %	100-X %
2.7 <i>Palūkanos ir paskolos</i> (kapitalo įsigijimo sąnaudos)	100 %	0 %
2.8 <i>Nekilnojamo turto, žemės nuomos ir turto nuomos ir kiti mokesčiai</i>	100 %	0 %

CŠT IR NŠG KONKURENCIJA (B)

Šilumos gamybos kaštai, kai **NŠG ir CŠT įmonė dirba lygiagrečiai**

<i>Šilumos gamybos kaštai</i>	<i>CŠT įmonė</i>	<i>NŠG</i>
<u>1. Kintamos sąnaudos</u> (Kuras, vanduo, elektra)	0 %	100 %
<u>2. Pastovios sąnaudos:</u>		
2.1 <i>Amortizacija</i>	100 %	0 %
2.2 <i>Darbo užmokestis, Sodra</i>	100 %	0 %
2.3 <i>Remontai ir medžiagos, žaliavos ir kitos sąnaudos</i>	100%	0 %
2.4 <i>Rezervinio kuro saugojimas</i>	X %	100 % - X %
2.5 <i>Rezervinės galios palaikymas</i>	100 %	0 %
2.6 <i>Įrenginių užkonservavimas</i>	0 %	0 %
2.7 <i>Palūkanos ir paskolos</i> (kapitalo įsigijimo sąnaudos)	100 %	0 %
2.8 <i>Nekilnojamo turto, žemės nuomos ir turto nuomos ir kiti mokesčiai</i>	100 %	0 %

SIŪLYMAI (I)

- Šilumos tiekimo įmonė išduoda sąlygas ir prijungia visus norinčius NŠG, kurie atitinka reikalavimus, išpildo sąlygas ir apmoka susijusius kaštus.
- Šilumos tiekimo įmonė privalo gaminti minimalų CŠT sistemos patikimumui ir reguliavimui būtiną šilumos kiekį arba perleidžia šią funkciją kitam analogiško patikimumo gamintojui ne trumpesniam kaip vieno mėnesio laikotarpiui.
- Šilumos tiekimo įmonė privalomai superka visą suvartotinę šilumą, kurios kaina yra mažesnė, negu paties šilumos tiekėjo kintamoji šilumos gamybos kainos dedamoji.
- Visa kita šiluma superkama palyginamųjų šilumos gamybos sąnaudų principu – palyginant ir apmokant realius šilumos tiekimo įmonės kaštus, kurie atsiranda dėl iš NŠG superkamos šilumos.

BIOKONKURENCIJOS ASPEKTAI

- ◉ Galimybė visus metus gaminti ir pilnai parduoti didelei CŠT sistemai „nereikšmingą“ šilumos kiekį, už kurį 5 metus būtų mokama pilna CŠT gamybos kaina *suteikia nekorektišką ekonominį signalą rinkos dalyviams*.
- ◉ Didžiuosiuose Lietuvos miestuose greitai neatsiras reikšmingo dydžio biokurą naudojančių įrenginių, vadinasi ir taip aukštos šilumos gamybos sąnaudos greičiausiai didės dėl brangstančių gamtinių dujų, dėl NŠG mažėjančios šilumos gamybos, aplinkosauginių reikalavimų (ATL) ir t. t. *Tai garantuoja NŠG gerą investicijų grąžą*.
- ◉ Mažosioms katilinėms (iki 50 MW) nereikia investicijų TIPK aplinkosauginės direktyvos įgyvendinimui. Tuo tarpu licenciją turintis šilumos tiekėjas privalo *finansuoti šias ir kitas privalomas, bet neatsiperkančias investicijas*.
- ◉ Bet koks bandymas reguliuoti nepriklausomus šilumos gamintojus yra pasmerktas būti neefektyviu ir prieštarauja pačiai konkurencijos logikai ir prasmei – *konkuruojantis subjektas pats turi būti suinteresuotas kuo mažesnėmis sąnaudomis gaminti šilumą*.

Lietuvos CŠT sektoriuje formuojamos nelygiavertės konkurencijos sąlygos, kurios mažina CŠT įmonių galimybes plėsti AEI vartojimą, didina šilumos tiekimo kaštus, blogina bendrąjį CŠT sistemų efektyvumą (kogeneracija?) ir neracionaliai panaudoja nacionalinius investicinius išteklius.

PASIŪLYMAI (III)

- ⊙ *Visos dotacijos* biokuro įrenginių statybai turėtų būti *skiriamos vienodo ir fiksuoto dydžio už įrengtą galios vienetą* (Lt/MW) tik po to kai jie pradedami eksploatuoti – tai leistų planuoti šio verslo investicijas ir nebelaukti naujų paramos priemonių kvietimo, būtų išeliminavota diskriminacija
- ⊙ Tikslinga *diferencijuoti fiksuotą dotacijų dydį* siekiant paskatinti šiaudų, komunalines atliekas deginančių ir biodujas naudojančių šilumos generavimo įrenginių statybas
- ⊙ Komunalinių atliekų utilizavimo jėgainių šiluma turi būti superkama *pagal ilgalaikes šilumos pardavimo-pirkimo sutartis*
- ⊙ Kogeneracinių jėgainių šilumos gamybos dalis paramos požiūriu turi būti *atskirta nuo elektros generavimo paramos* mechanizmų.

„BIOKONKURENCIJA“

- ◉ Lietuvos CŠT sistemos įrengtoji galia apie 8000 MW, kai maksimalus centralizuotos šilumos vartojimo poreikis apie 3000 MW. Didelė dalis įrangos ir infrastruktūros pritaikoma biokurui
- ◉ CŠT įmonės turi infrastruktūrą (teritorijas, patalpas, kelius, aikštes, inžinerines komunikacijas, personalą t.t.)
- ◉ Vietoje to, kad būtų panaudojamas ši infrastruktūra (valstybės administracinė ir reguliavimo atsakomybė) skatinama alternatyvių perteklinių šilumos šaltinių statyba

Valstybė savo „nesugebėjimą“ tinkamai administruoti monopolinį reguliuojamą CŠT sektorių jį bando „gydyti“ laisvosios rinkos receptais???

PASIŪLYMAI (3)

- ⊙ Įgyvendinant AIE įstatymą, savivaldybėms ir jose esantiems šilumos tiekėjams turi būti formuojamos užduotys (rekomendacijos) AEI plėtrai
- ⊙ Savivaldybės organizuoja konkursus, kuriuose leidimai naujų biokurą įrenginių statybai būtų išduodami subjektams, pasiūliusiems mažiausią šilumos gamybos kainos pastoviąją dedamąją (ct/kWh) ilgiausiam laikotarpiui arba minimalų investicijų dydį (LT/MW)
- ⊙ Biokuro kainas balansuoja rinka, energijos išteklių birža, valstybės intervencinės priemonės ir pan.

AČIŪ UŽ DĖMESĮ...

WWW.LEKA.LT

2012-03-07, VILNIUS